

УДК 82.0-051 М. Возняк:[821.161.2-051:[061.2:37.014]”1833/1837” М. Шашкевич
DOI: <http://dx.doi.org/10.30970/his.2025.58.13704>

МИХАЙЛО ВОЗНЯК: “МАРКІЯН ШАШКЕВИЧ – ПЕРШИЙ УКРАЇНЕЦЬ У ГАЛИЧИНІ ВСЕУКРАЇНСЬКОГО ТИПУ”¹

Леся КЛЕБАН

Львівський національний університет імені Івана Франка
Археологічний музей ЛНУ
79000, вул. Університетська 1, Львів, Україна
e-mail lesja73@ukr.net
<https://orcid.org/0009-0005-4856-2242>

У статті ґрунтовно проаналізовано праці Михайла Возняка про Маркіяна Шашкевича як засновника нової української національної свідомості на західноукраїнських землях. В першій половині XIX ст. Галичина перебувала під сильним впливом австрійської імперської політики та польської культури, а тому місцеве руське населення здебільшого не усвідомлювало своєї належності до єдиної української нації. На цьому тлі, на думку М.Возняка, постать Маркіяна Шашкевича вирізнялася своєю новаторською духовною позицією, Шашкевич був першим у Галичині, хто мислив себе не просто галицьким русином, а українцем у всеукраїнському значенні – спадкоємцем спільної історії, мови й культури всього українського народу. М. Возняк вважав, що діяльність М. Шашкевича у гуртку “Руська трійця” стала першим кроком до національного відродження в регіоні.

Також автор у статті звертає особливу увагу на те як М. Возняк досліджував літературну і мовну спадщину Шашкевича. На думку М. Возняка однією з важливих праць Руської Трійці була збірка “Русалка Дністровая”, що стала не тільки символом пробудження національної свідомості, а водночас – духовним мостом між Східною та Західною Україною. Використовуючи народну мову у своїх творах, поет утверджував ідею єдності українського слова на всій етнічній території.

М. Возняк у своїх працях, ідеалізує Шашкевича і не обмежує його діяльність лише культурними ініціативами, а вважає, що він був провідником ідеї морального та духовного оновлення народу. Діяльність М.Шашкевича сприяла формуванню нового типу інтелігента – українця всеукраїнського масштабу, який відчував спільність із усіма українцями незалежно від політичних кордонів.

Отже, у трактуванні Михайла Возняка Маркіян Шашкевич постає як ключова постать українського національного відродження в Галичині, як діяч, що вперше усвідомив історичну місію своєї землі у контексті загальноукраїнського руху. Його постать Возняк справедливо вважає символом пробудження української національної єдності.

Ключові слова: М. Возняк, М. Шашкевич, Руська трійця, національна свідомість, українське національне відродження.

Постановка проблеми. Громадська діяльність, літературна спадщина Маркіяна Шашкевича в інтерпретації Михайла Возняка становлять малодосліджену проблему, яка лише частково порушувалася українськими істориками, літературознавцями та публіцистами, переважно у контексті значно ширших історико-культурних тем.

М.Возняк звернувся до постаті головного очільника “Руської Трійці” напередодні Першої світової війни, у 1911 році. Як зазначав головний редактор часопису “Неділя”, 1911 рік був “роком великих національних ювілеїв”, адже тоді відзначалися 100 років від дня народження М. Шашкевича і 50 років від дня смерті Тараса Шевченка. У цьому контексті М. Возняк упродовж 1911–1912 років опублікував низку розвідок у часописі “Неділя”, де порушував питання взаємин між галицькими і наддніпрянськими просвітителами², першої половини XIX ст. Обоє поетів – Шашкевича і Шевченка – він називав “нашими великими проповідниками”, підкреслюючи їхню духовну єдність та роль у формуванні української національної свідомості.

Аналіз досліджень. Основу джерельної бази статті становлять твори М. Шашкевича, його літературна й публіцистична спадщина, а також дослідження Михайла Возняка – видатного літературознавця, засновника франкознавства, який приділив значну увагу вивченню постаті очільника “Руської трійці”.

Окремі аспекти життя і творчості Шашкевича розглядалися також у працях українських істориків, літературознавців і культурологів XX–XXI ст.: Ігора Райківського³, Михайла Шалата⁴, Галини

¹ Михайло Возняк, *Маркіян Шашкевич*. (Львів: Українське видавництво, 1941). 47.

² Дет. див.: Михайло Возняк, “Погляд на культурно-літературні зносини галицької України та російської в I пол. XIX в”. *Неділя*. Ч. 43–44. Львів, 1912.

³ Ігор Райківський, “Ідея української соборності в діяльності «Руської трійці» та її послідовників у Галичині в 1830-х–1840-х рр”. *Галичина. Науковий і культурно-просвітний краєзнавчий часопис*. Вип.10. Івано-Франківськ, 2004. 43–61; Його ж., “Взаємини галицьких і наддніпрянських діячів у 1830–1840-х рр.”. *Український історичний журнал*. 2009. № 1. 39–55.

Бурлаки⁵, Назара Федорака⁶, Лариси Ревіної⁷ та інші. Однак діяльність М. Возняка як дослідника спадщини М.Шашкевича залишалася переважно поза межами спеціальних студій. Саме тому звернення до цього питання дозволяє уточнити місце й роль М. Возняка у формуванні української шашкевичіани.

Формування мети статті. Метою статті є охарактеризувати ставлення М. Возняка до наукової та літературної спадщини одного із засновників “Руської трійці” – М. Шашкевича, а також виокремити й проаналізувати праці відомого українського літературознавця першої половини ХХ ст. присвячені цій темі. Особливу увагу академік приділив формуванню світогляду Маркіяна Шашкевича, як громадського діяча, просвітителя, який став провісником українського національного відродження в Галичині на початку ХІХ ст.

Виклад основного матеріалу. Маркіян Шашкевич – за освітою священик, за обдаруванням поет і письменник, за покликанням громадсько-культурний діяч, який усе своє коротке, але плідне життя присвятив служінню українському народу. На початку ХІХ ст. він став відомим на західноукраїнських землях як перший народний поет, прозаїк, публіцист і перекладач, автор першої книжки українською мовою “Русалка Дністровая”. Саме ця праця, як стверджує відомий літературознавець першої половини ХХ ст. М. Возняк, принесла “визнання Шашкевичу”⁸ як літератору, просвітителю й національному діячеві, і досить прогресивною, оскільки стала основою для формування української національної літератури в Галичині. На тлі денационалізації українського населення в Австрійській (згодом Австро-Угорській) імперії де підтримувалась латинська, німецька, польська мови і навіть т.зв. “язичіє”, що гальмувало розвиток української літератури на західноукраїнських землях, і викликало обурення в українській національно-свідомій еліті, представниками якої у першій половині ХІХ ст. було греко-католицьке духовенство, серед них був і Маркіян Шашкевич. “Русалка Дністровая” стала поворотним моментом у духовному житті Галичини: уперше народна українська мова пролунала в друкованій книжці не як “діалект”, а як повноцінна літературна мова. Саме тому, на думку Возняка, Шашкевич здобув славу першого будителя національної свідомості серед галицьких українців.

І хоча, як уже зазначалося, у першій половині ХІХ ст. Галичина перебувала у складі Австрійської імперії, на культурне життя краю значний вплив справляла польська мова та культура. Унаслідок цього українська (тоді – “руська”) народна мова сприймалася як нижча, селянська, непридатна для літературного чи наукового вжитку⁹. Як доказ було те, що рукопис М.Шашкевича “Зоря”, написаний у 1834 р. руською (українською) мовою, переслали аж у Відень на цензуру відомому філологу Варфоломею Копітару, оскільки у Галичині ніколи не друкували книг руською мовою¹⁰. Натомість М. Возняк глибше дивиться на причини заборони друкувати цю збірку, зокрема: 1) вона мала всеукраїнський характер і була далеко більше всеукраїнська, ніж “Русалка Дністровая”¹¹, що в майбутньому могло стати містком для об’єднання українців обох імперій; 2) на думку австрійського цензора, упровадження в літературу народної мови галицьких русинів негативно вплинуло б на взаємини Австрії з Росією, оскільки національний розвиток українців “поставив би 6–7 мільонів мешканців ... полудневих провінцій Росії [наддніпрянських українців – Л. К.] в опозицію до петербурської влади, а ті 6–7 мільонів ... прилучилися б до наших трьох мільонів ...” і це використала б “петербурська влада ... як опозицію проти самої Австрії”; 3) це викликало б невдоволення поляків, які проживають під владою Австрії та Росії, дивитимуться “з завистю й ненавистю на цю досіль неупривілейовану літературу”¹², а разом з тим це могло ще більше погіршити й без того непрості взаємини між українцями та полякам.

⁴ Михайло Шалата, “Народні пісні в записках Маркіяна Шашкевича”. *Шашкевичіана*. Вінніпег, 1976. Ч. 3 (23–25). Червень. 9–19.

⁵ Галина Бурлака, “М. Возняк – дослідник і видавець творів М. Шашкевича”. *Радянське літературознавство*. 1984. № 4. 52–56.

⁶ Назар Федорак, “Михайло Возняк – видавець творів Маркіяна Шашкевича”. *Українське літературознавство*. 2011. Вип. 73. 255–262.

⁷ Лариса Ревіна, “Бібліографічний огляд літератури на пошану Маркіяна Шашкевича до 200-ої річниці від дня народження заспівувача національно-культурного відродження Західної України” Режим доступності: http://dspu.edu.ua/ddpu/biblioteka/pro_biblioteku/virtualni%20vystavky/Svitlo%20Markiyana.htm

⁸ Михайло Возняк, “Кілька слів про видавання Шашкевичевих писань і їх хронологію” *Писання Маркіяна Шашкевича. Видав Михайло Возняк. Збірник філologicheчної секції Наукового Товариства імені Шевченка*. Т.ХІV. (Львів: З друкарні Наукового Товариства імені Шевченка, 1912).VIII.

⁹ Ніна Паламарчук, Роль “Руської Трійці” у пробудженні національної свідомості західних земель України” *Сторінки історії: зб. наук. пр.* 2016. Вип. 41. 33.

¹⁰ Ігор Райківський, “Ідея української соборності в діяльності “Руської Трійці” та її послідовників у Галичині в 1830–1840-х рр”. *Галичина. Науковий і культурно-просвітний краєзнавчий часопис*. Івано-Франківськ, 2004. Вип.10. 45.

¹¹ Михайло Возняк, *Маркіян Шашкевич*. 47.

¹² Михайло Возняк, “Століття “Зорі” Маркіяна Шашкевича” *Діло* 4 травня 1934 (Львів). 4.

Зважаючи на ці обставини, питання українського письменства й азбуки для “Руської трійці” набувало особливого, майже програмного значення. Власне у цей час велися дискусії між двома українськими діячами культури, М. Шашкевичем і Й. Лозинським, щодо азбуки українського письменства в Галичині¹³. На захист української мови і абетки став український будитель, який у 1836 р. в Перемишлі надрукував свою працю “Азбука і abecadlo” “з нагоди проекту Осипа Лозинського ввести польську азбуку в українську літературу п. з.”¹⁴. До речі, у М. Возняка довгий час що до авторства Шашкевича цієї праці були на сумніви, оскільки виданням цієї праці займався Яків Головацький. Проте “ред. Ярослав Веселовський [на початку ХХ ст. редактор тижневика “Поступ” у м. Коломия; газети “Буковина” у Чернівцях; часопису “Письмо з “Просвіти” у Львові – Л. К.] дарував Бібліотеці Наукового Товариства ім. Шевченка примірник “Азбуки” з поправками й такою присвятою: “... Маркіян Шашкевич хотий незнакомець з лиця”¹⁵.

Маркіян Шашкевич – один із перших діячів національного відродження на західноукраїнських землях, який надавав особливо важливого значення українській мові розглядаючи її найважливішою зовнішньою і внутрішньою ознакою національної самобутності. Саме з появою гуртка “Руська трійця” було вирішено “йти в народ”: краще вивчити життя, побут і звичаї простих людей, збирати та записувати фольклор, вести просвітницьку роботу, а також намагатися розв’язувати суспільні питання, що постали перед галицьким суспільством. Основними ідеями діяльності гуртка стали братерство слов’янських народів, єднання українського народу та розвиток літератури на народній мові. Визначну роль у цій роботі відіграв саме Маркіян Шашкевич. Він не лише очолив духовне пробудження галицьких українців, а став першим, хто почав виголошувати проповіді у церквах українською мовою, утверджувати її як мову народу.

На формування прогресивних на той час поглядів М. Шашкевича, як вважав М. Возняк, вплинули твори “про відроджене славянських народів”, але коли він “дістав в руки Енеїду Котляревського та збірник українських народних пісень Максимовича з 1827 р. “, саме з того часу М. Шашкевич “переконав ся, що й у нас можлива література на рідній мові. Ізгадав Маркіян велике діло – утворити чистонародну українську літературу в Галичині”¹⁶. Цю особливість поета М. Возняк констатував так: “Шашкевич задумав здобути для рідної мови право горожанства в проповіді й виголосив першу українську проповідь у семінарії перед феріями [шкільними канікулами – Л. К.] 1836 р. По феріях того ж року виголосив Шашкевич по українськи проповідь разом із двома своїми товаришами в трьох львівських церквах: Шашкевич у Святоюрській, Юліян Величковський у Волоській, а Микола Устиянович у Пятницькій церкві”¹⁷.

М. Шашкевич та його однодумці постійно стежили за культурно-просвітницьким життям українських земель, що входили до Російської імперії, і вважали, контакти з Наддніпрянщиною вирішальним чинником на шляху до возз’єднання обох частин України¹⁸. Відчутний вплив на творчість М. Шашкевича справила поезія відомого українського поета і етнографа з Наддніпрянщини Амвросія Метлинського, а також праці громадського діяча, першого ректора Київського університету Михайла Максимовича¹⁹. Між ними існувала взаємна повага: І М. Шашкевич, і М. Максимович позитивно відгукувались один про одного, адже обидва вважали своєю метою пробудження національної свідомості українського народу та духовне єднання його розділених частин. Як зазначав М. Возняк: “українська пісня завітчає себе при Чорному морі...уमितься у Дніпрі й...занесеться на Дністер ... вона скрізь літатиме та співатиме про українську славу...”²⁰. М. Шашкевич, як і М. Максимович, “зазначував національну єдність австрійських і російських українців”²¹.

¹³ Галина Гучко, “Діяльність “Руської Трійці” в руслі Кирило-Мефодіївської традиції”. *Вісник Львівського університету. Філософські науки*. 2006. Вип. 9. 130.

¹⁴ Михайло Возняк, *Оповіданє про Маркіяна Шашкевича*. Л.: Накладом руського товариства педагогічного, 1911. 15; “Кілька слів про видавання Шашкевичевих писань і їх хронологію”. VIII.

¹⁵ “Кілька слів про видавання Шашкевичевих писань і їх хронологію”. VIII.

¹⁶ Михайло Возняк, *Оповіданє про Маркіяна Шашкевича*. 8, 10

¹⁷ Михайло Возняк, *Як пробудилося українське народне життя в Галичині за Австрії*. Львів: Друкарня видавничої спілки “Діло”, 1924. 81.

¹⁸ Ігор Райківський, “Ідея української соборності в діяльності “Руської Трійці” та її послідовників у Галичині в 1830–1840-х рр.”. 51.

¹⁹ Ігор Райківський, “Взаємини галицьких і наддніпрянських діячів у 1830–1840-х рр.” *Український історичний журнал*. 2009. № 1. 42.

²⁰ Михайло Возняк, *Оповіданє про Маркіяна Шашкевича*. 21.

²¹ Там само. 21.

На думку сучасного львівського дослідника Мар'яна Мудрого, інтерес тогочасної української галицької інтелігенції кінця XVIII – першої половини XIX ст. до національно-культурних процесів на Наддніпрянщині пояснювалась пошуками власної національної ідентичності. Це прагнення було зумовлене необхідністю протистояти польському впливу в Галичині та активізувати український національний розвиток. Важливим чинником у цьому процесі стало прагнення ідентифікувати галицький варіант народної розмовної мови²².

Навчаючись на другому курсі, М. Шашкевич познайомився з Я. Головацьким, який навчався тоді на курс нижче. Згодом він представив Головацькому свого товариша І. Вагилевича. Так утворилося коло однодумців, яке отримало назву “Руська трійця”, що поставили собі мету “...піднести народного духа, просвічати нарід і утворити українську літературу в Галичині, щоб не дати зпольщити сеї частини нашої вітчизни”²³. Для того щоб українська народна мова в Галичині здобула собі право посісти належне місце поруч з польською, а також дбаючи про розвиток народної освіти, молоді ідеалісти почали замислюватись над тим, наскільки добре вони знають життя, побут духовний світ свого народу. Яків Головацький у своїх споминах згадував: “Ми далі розпрямляли, розмірковували та, спорили; перебирали всякі теорії й гипотези, – нарешті переконалися, що про народ ми знаємо тільки те, що чули від інших, а народньої мови, народнього побуту цілком не знаємо. Постановлено, що треба йти між народ, досліджувати на місці, збирати з його власних уст пісні, тисячі котрих народ зберігає в пам'яті, записувати його приповідки й приказки, його повісти й перекази, – словом, нам філософам (ученикам сьогоднішньої сьомої й восьмої класи) треба йти в народ і вчитися у нього його мудрости. По таких міркуваннях стало на деннім порядку питання про те, хто готовий поконати всі переешкоди й труди такого підприємства, і я перший зважився йти в народ”²⁴.

Розквіт культурного піднесення українського народу М. Возняк вбачав саме після створення “Руської трійці”, серед членів якої “найбільше вибився поміж ними й освітою й розумінєм розпочатої справи Маркіян Шашкевич”. М. Возняк наголошував на винятковій ролі М. Шашкевича в гуртку, відзначаючи його освіченість, розуміння суті розпочатої справи та роль “духового провідника”. Це підтверджує, що саме Шашкевич був ідеологом, який сформулював чіткі завдання для “Руської трійці”: “вправлятися в славянських мовах і українській, впроваджувати в українських кругах розговірну українську мову, підняти народнього духа, просвічати народ, і протиділяючи польонізації, відродити українську літературу в Галичині”²⁵. І саме подібні настрої кращої частини українського освіченого громадянства в Галичині були тією іскрою, “з котрої розгорівся вогонь національної свідомости та праці гуртка львівської молоді, головно богословів, що його найвизначнішим членом і духовим провідником був Маркіян Шашкевич [...] і заявив рішуче, що молоді Українці повинні з'єднатися в гурток, опралятися в церковнославянській і українській мовах, вводити в українських кругах розмовну українську мову, відняти народній дух, просвічувати народ і, борючись з польщиною, відродити українське письменство в Галичині”²⁶.

Першим дослідженням, яке М. Возняк присвятив одному з провідних діячів “Руської трійці” стала розвідка “Маркіян Шашкевич як фольклорист”. У цій праці академік проаналізував 26 російських збірників, у яких згадуються українські пісні²⁷. М. Возняк зазначав, що “стиль народних пісень...вислови та звороти, ритміку присвоїв собі Маркіян так докладно, що при деякій творі Шашкевича постає сумнів: оригінал це твір чи півнародний?”²⁸. Іван Франко у своїй рецензії на цю працю згодом наголошував, що вона “відзначається всіма прикметами совісно виконаної, переважно бібліографічної праці, метою якої було на основі рукописних матеріалів показати працю Маркіяна Шашкевича над збиранням та записуванням галицько-руських народних пісень...”²⁹. Ця розвідка М.Возняка стала однією з перших спроб глибоко дослідити фольклористичну діяльність Шашкевича, показавши її як важливу складову не лише його творчого шляху, а й процесу українського національного відродження в Галичині. На думку Михайла Шалати, М. Возняк у своїх дослідженнях

²² Мар'ян Мудрий, “Формування новочасної національно-політичної культури українського суспільства Галичини (проблема зовнішніх моделей)” Вісник Львівського університету. Серія історична. Львів, 2003. Вип. 38. 136, 137.

²³ Михайло Возняк, Оповіданє про Маркіяна Шашкевича 10.

²⁴ Михайло Возняк, Як пробудилося українське народне життя в Галичині за Австрії. 83.

²⁵ Михайло Возняк, Просвітницькі змагання галицьких українців у XIX віці. 18.

²⁶ Михайло Возняк, Як пробудилося українське народне життя в Галичині за Австрії. Львів: Друкарня видавничої спілки “Діло”, 1924. 85.

²⁷ Дет. див.: Михайло Возняк, Маркіян Шашкевич як фольклорист. (Львів, 1911).

²⁸ Михайло Возняк, Маркіян Шашкевич як фольклорист. 37.

²⁹ Дет. див.: Іван Франко, “ [Рецензія на видання: Михайло Возняк. Маркіян Шашкевич як фольклорист”. Львів, 1911] . Франко І. Зібр. творів: У 50 т. Т. 38. 500–502.

щодо фольклорної спадщини М. Шашкевича “*видрукував майже усі відомі йому пісенні автографи поета...*”³⁰. За словами дослідниці Галини Бурлаки, М. Возняк “*влучно підмітив величезний вплив народних пісень на власну поезику М. Шашкевича*”³¹.

У 1930-х роках з-під пера українського літературознавця М. Возняка вийшло кілька праць присвячених дослідженню “Шашкевичевих пісенних записів і відписів”³². Зокрема йому належать єдині в своєму роді праці, крім уже вище згаданої: “З фольклорних занять Маркіяна Шашкевича”, що вийшла друком у 1912 році в 109 томі “Записках Наукового товариства імені Шевченка”; “Ще до діяльності Маркіяна Шашкевича як фольклориста” – у 1935 році в частині I книги “У століття “Зорі” Маркіяна Шашкевича”; брошура “Чиї записи пісень у “Русалці Дністровій”, що вийшла друком у Львові 1937 року; стаття “Колядки в записі Маркіяна Шашкевича”, вийшла 1939 року також у Львові.

У дослідженнях над літературною спадщиною М. Шашкевича, академік вніс значну кількість раніше невідомого матеріалу про діяча “Руської трійці”. У праці “Містерія з одним рукописом Шашкевича” вивчаючи Шашкевичів переклад “Слова о полку Ігоревім”³³, дослідник відзначав, що М. Шашкевич увійшов в історію українського перекладу як автор першого повного українського перекладу “Слова о полку Ігоревім”³⁴. Самого тексту досі не знайдено, за винятком уривка – “Плачу Ярославни”, хоча за життя М. Шашкевича були надруковані 7 “пісеньок” із цього твору, зокрема чотири з них – “Китиця”, “Олень”, “Лишена” та “Зозуля” (у “Русалці Дністровій”). Повний текст зберігся у родинному архіві Срезневських і побачив світ у підготовленому М. Возняком виданні “Писання Маркіяна Шашкевича”³⁵.

Родинний архів родини Срезневських у Петербурзі та бібліотека Народного дому у Львові, на думку українського літературознавця, стали тими джерелами в першій декаді ХХ ст., що ознаменували нові віхи у виданні літературної творчості галицького будителя. Як зазначав М. Возняк, впорядковуючи бібліотеку Народного дому “*проф. Свистун [Пилип Свистун, москвофіл, директор бібліотеки Народного Дому, редактор “Вістника народного Дома” – Л.К.] зібрав по можності разом Шашкевичеві манускрипти й передав їх до наукового використання Михайлови Тершаківцеві*”³⁶.

М. Тершаківець, дослідник українського літературного життя Галичини епохи національного відродження першої половини ХІХ ст., також цікавився працями М. Шашкевича. З-під пера М. Тершаківця вийшла у світ праця “Причинки до студій над Маркіяном Шашкевичем”³⁷. Правда і сам П. Свистун у 1905 році у “Вістнику народного Дома” опублікував “*дві-три нові поезії Маркіяна*”, що на його думку, були написані М. Шашкевичем перед “Русалкою Дністровою”³⁸. В родинному архіві Срезневських, який зберігався в петербурзькій царській бібліотеці, “*знайшли ся Маркіянові переклади із Короледворського збірника, які опинили ся там via Головацький*”³⁹. Опублікував цей матеріал М. Тершаковець у 60-му томі “Записок Наукового товариства імені Шевченка”⁴⁰.

М. Возняк не пропустив повз своєї уваги “*справу в розвідці Тершаківця, що звязана з виданням писань Шашкевича, прикрийшого характеру*”, а саме: М. Тершаковець вважав, що автором двох праць “Отець і син” та “Не хочу багатства ані гроші мати” М. Шашкевича⁴¹, натомість М. Возняк стверджував, що автором цих двох творів був Юліан Вислобоцький⁴², який упродовж 1850–1866 років працював відповідальним редактором “Вістника для русинів Австрійської держави”⁴³.

³⁰ Михайло Шалата, “Народні пісні в записях Маркіяна Шашкевича” *Шашкевичіана*. Вінніпег, 1976. Ч. 3 (23–25). Червень. 15.

³¹ Галина Бурлака, “М. Возняк – дослідник і видавець творів М. Шашкевича”. *Радянське літературознавство*. 1984. № 4. 53.

³² Михайло Шалата, “Народні пісні в записях Маркіяна Шашкевича”. 14.

³³ Михайло Возняк, “Містерія з одним рукописом Шашкевича”. *Українська книга: місячник, присвяч. бібліол. та бібліофілству: орган Бібліол. Коміс. Наук. Т-ва ім. Шевченка та Укр. Т-ва Бібліофілів у Львові / за ред. Є. Ю. Пеленського*. Львів: Укр. Т-во Бібліофілів, 1937. Чис. 2. 49–51.

³⁴ Михайло Возняк, “Містерія з одним рукописом Шашкевича”. 50.

³⁵ Михайло Возняк, *Писання Маркіяна Шашкевича*.

³⁶ “Кілька слів про видавання Шашкевичевих писань і їх хронологію”. ХІІ.

³⁷ Дет. див.: Михайло Тершаковець, *Причинки до студій над Маркіяном Шашкевичем*. (Львів, 1906). 13.

³⁸ Михайло Тершаковець, *Причинки до студій над Маркіяном Шашкевичем*, 11.

³⁹ “Кілька слів про видавання Шашкевичевих писань і їх хронологію” ХІІ.

⁴⁰ Там само.

⁴¹ Назар Федорак, “Михайло Возняк – видавець творів Маркіяна Шашкевича”. *Українське літературознавство*. (Львів, 2011). Вип. 73. 257.

⁴² “Кілька слів про видавання Шашкевичевих писань і їх хронологію”. ХІІІ.

⁴³ Микола Кулинич, “Юліан Вислобоцький – головний редактор часопису “Вістник для русинів Австрійської держави”. *Поліграфія і видавничі справи*. (Львів, 2010). Вип. 1(51). 17

На думку сучасного українського дослідника Назара Федорака, М. Возняк критикував не тільки М. Тершаківця, а й Ярослава Гординського⁴⁴, літературознавця, славіста, дослідника історії української літератури від давнини до сучасності. Справа в тому, що Я. Гординський знайшов у бібліотеці лікаря О. Козакевича в Коломиї 1911 року *“звиток паперів із відписами Шашкевичевих писань”*. Але *“при ближійшій перегляді виявилось, що маємо ту до діла по більшій частині з писаннями Шашкевича або ще вовсім невідомими або відомими в інших варіантах”*. На думку М. Возняка, ці *“невідомі” праці*, які знайшов Я. Гординський були *“П’ясецька (Марусенька мила), Нещастний, Бандуриста, Опыханіе Пане? Всі вони відомі і не представляють ніяких Шашкевичевих варіантів. ... Усіх їх звісні Шашкевичеві автографи и то з виймкою “Опыхане, Пане?” доступні кожному в публичній бібліотеці “Народного Дому” в Львові”*⁴⁵.

Новизною поданого матеріалу відзначається праця М. Возняка *“Писання Маркіяна Шашкевича”*⁴⁶, у якій засновник франкознавства досліджує ставлення М. Шашкевича до рідної мови. *“Є то природно всякому народу і кожному чоловіку, що найраднійший чує бесіду, которую єму ще маленькому леліяльну співала мати пісоньку і солодкій любови проливала слова”*, – писав М. Шашкевич⁴⁷. Тут варто звернути увагу на передмову (*“Кілька слів про видаваннє Шашкевичевих писань і їх хронологію”*⁴⁸) цієї праці, де автор опи-сує *“свої заходи коло видання книжки і подає багато цікавих відомостей про видання і друк Шашкевичевих творів”*⁴⁹. У цій же праці М. Возняк розглядає шість проповідей М. Шашкевича, написані руською мовою: *“Слово Божє к народу в Святий День Богоявленія”, “Проповідь на Вознесіннє”, “Проповідь слова Божого в день преподобнаго Отца нашого Онуфрія”, “Проповідь слова Божого на рождество Пресвятой Богородицы”, “Проповідь на празник”, “Блажени милосердніи, яко ти помилувани будут”*⁵⁰. Ці проповіді, на думку академіка – несподівані і новаторські за лінгвістичною формою викладу і характером інтерпретації християнських догм. У його устах ці догми оживають, *“одягаючись у доступні життєві приклади, аби розпочати творення гідного християнського життя”*⁵¹.

М. Возняк у своїй праці *“Писання Маркіяна Шашкевича”* підкреслював значимість літературного доробку М. Шашкевича, який залишився цінним до сьогодні. Він зазначає, що не всі твори Шашкевича відомі сучасним читачам і науковцям, багато з них втрачено через різні обставини. *“На жаль ми знаємо всього двайцять кілька його поезій, решта розгубила ся по його приятелях і свояках...”*, – писав М. Возняк⁵². Академік підкреслив, що головними творами Маркіяна були його поезії, оскільки вони відображали правду і великий талант⁵³, з чого видно, що *“ніяк не годить ся обезцінювати Шашкевича як поета”*⁵⁴.

Працював М. Шашкевич також *“над словарем нашої мови...”* і це, на думку М. Возняка була *“перша гарна читанка для народних шкіл у народній українській мові”*⁵⁵. У грудні 1836 року рукопис першого шкільного підручника у Галичині для читання народною мовою – *“Читанку для діточок в народніх училиах руских”* було подано до львівської цензури. Але, на жаль, за життя Маркіяну так і не вдалося її побачити. Лише через чотири роки цей підручник видав у Львові Я. Головацький⁵⁶.

Академік вважав, що *“Читанка”* була останньою працею М. Шашкевича, яка вийшла друком у першій половині XIX ст. І хоча під двома віршами *“Читанки”* є ініціали Ю. В. [Юліан Величковський – М. В.]⁵⁷, на думку М. Возняка, *“і то поправленими Шашкевичем ... весь инший матеріал “Читанки” приготував сам Шашкевич”*. Доказом *“Шашкевичевого авторства “Читанки”*, на думку

⁴⁴ Назар Федорак, *“Михайло Возняк – видавець творів Маркіяна Шашкевича”* 258.

⁴⁵ *“Кілька слів про видаваннє Шашкевичевих писань і їх хронологію”*. XVI.

⁴⁶ Михайло Возняк, *Писання Маркіяна Шашкевича*.

⁴⁷ Леся Клебан, *Михайло Возняк: наукова та громадська діяльність*. (Львів, 2010). 142.

⁴⁸ Дет. див.: Назар Федорак, *“Михайло Возняк – видавець творів Маркіяна Шашкевича”*.

⁴⁹ (Д. Л.) *Писання Маркіяна Шашкевича*, видав Михайло Возняк (збірник фільологічної секції Наук. Товар. ім. Шевченка у Львові) стор. 294 + XXI, ціна 4 кор. Збруч. 2 квітня 1913.

⁵⁰ Михайло Возняк, *Писання Маркіяна Шашкевича*. 81–92.

⁵¹ Там само. 83.

⁵² Михайло Возняк, *Оповіданє про Маркіяна Шашкевича*. 22.

⁵³ Там само.

⁵⁴ (Д. Л.) *Писання Маркіяна Шашкевича*, видав Михайло Возняк ...

⁵⁵ Михайло Возняк, *Оповіданє про Маркіяна Шашкевича*. 22.

⁵⁶ Ігор Райківський, *“Ідея української соборності в діяльності “Руської трійці” та її послідовників у Галичині в 1830–1840-х рр.”* 49.

⁵⁷ Михайло Возняк, *“Віршові проби Юліана Величковського (До питання авторства Шашкевичевої “Читанки”)”*. *Записки НТШ*. Т. CIV. 181–191

франкознавця, є “*стисані олівцем уривки первісної редакції “коротейких наук” із “Читанки”*”⁵⁸. Водночас академік вважав, що М. Тершаківець не побачив “*їх звязи з “Читанкою” і видрукував в додатку до “Причинків...” під заголовком “Русланові псалми”*”⁵⁹. Питання походження текстів “Читанки” М. Шашкевича, історію її видання вчений фрагментарно розглянув у статті “Століття “Читанки” Маркіяна Шашкевича”⁶⁰.

“Шашкевичевими писаннями”, а саме “*Шашкевичеві переклади: Китуця, стор. 526–527, Олець, стор. 530–531, Рожжа, стор. 533, Зазуля, стор. 534 і Лишена, стор. 535–536*”⁶¹, на думку М. Возняка, послуговувався відомий український громадський і політичний діяч Василь Ковальський при укладанні шкільної читанки для гімназій, що вийшла друком у Відні 1852 року.

Досліджуючи праці М. Шашкевича та ідеалізуючи його персону, як борця за використання в шкільництві та державних установах Галичини української мови, М. Возняк, однак, із сумом зауважив, що у зрілому віці він листувався з матір’ю і братами польською⁶². Така ситуація була непоодиноким в Галичині у ХІХ ст., це свідчило про складність і неоднозначність мовної ситуації, з якою стикалася українська інтелігенція того часу. Проте цей факт не применшує значення М. Шашкевича як борця за українську мову. Він просто підкреслює реалії того часу, коли українська інтелігенція виростала в колонізованому середовищі, і мовні звички було важко змінити навіть у найближчому колі. Боротьба за українську мову була для них свідомим вибором і ідеологічною позицією, а не простим наслідуванням традиційного сімейного укладу.

Першим друкованим твором Шашкевича, на думку академіка, був “Голось Галичань”, що побачив світ у Львові 1835 році й “*задзвенів в руських серцях, неначе труба, що звивала мерців із гробу ...*”⁶³ та “*зробив цілу переміну на землі Галича, він збудив Русь із глибокого сну*”⁶⁴. Першу редакцію цього вірша у 1911 р. видав у Львові Василь Щурат⁶⁵ накладом Руського інституту для дівчат у Перемишлі з нагоди 100-річчя від дня народження М. Шашкевича⁶⁶. Тоді молодий М. Возняк вступив у дискусію з В. Щуратом щодо “Шашкевичевої мови”⁶⁷ не погодившись з останнім, що “*Шашкевичева мова до 1835 р. не могла потрясти ся ще з традиційного макаронізму і потребувала коректора, котрий в Шашкевичу знайшов ученика спосібного до скорих поступів*”⁶⁸. Разом з тим М. Возняк, для якого важливим завданням було укласти повне зібрання творів М. Шашкевича, дорікає В. Щурату, що через нього “*Вознякове видання М. Шашкевича, не стало повним*”⁶⁹.

М. Возняк чи не вперше в українському літературознавстві намагався відтворити зовнішній вигляд очільника “Руської трійці”. У розвідці “В пошуканню за портретом М. Шашкевича”⁷⁰ на основі статей “Пам’ять Маркіяну-Руслану Шашкевичу” Я. Головацького, “Возродження Галицкой Руси і Маркіян Шашкевич”, вірші “Згадка за Маркіяна Шашкевича” М. Устияновича, а також листа І. Вагилевича до М. Погодіна від 26 червня 1843 р., академік зумів описати зовнішній вигляд М. Шашкевича. “*Маркіян був чоловік середнього зросту, щуплий, але меткий. Волосє яснорусе, очі сині, тужний, носик невеличкий, кінчастий, лице худощаве виражало якусь тугу і біль, – читаємо у праці, – Сам був мягкого, доброго серця, в товаристві дотепний і забавний, показував себе веселим і шаловливим. Лиш коли розговорився за руцину, народність, за рідну літературу, родиму словесність тоди показала вся сильна душа его, котра втім слабовитім тілі жила, очі блискнули живостю і якимсь святим вогношенєм, чоло трохи приморщилося і лице набрало якоїсь грозної поваги, – говорив сердечно, сильно переконував, бо му з серця ішло, він цілий тим духом жив і віддихав*”⁷¹.

Як уже зазначалось вище, в окремих працях М. Возняк не зумів уникнути ідеалізації предмету дослідження. У статті “Слідами Маркіяна” академік констатував, що він здійснив значний вплив не

⁵⁸ “Кілька слів про видавання Шашкевичевих писань і їх хронологію”. XV.

⁵⁹ Там само. XV.

⁶⁰ Михайло Возняк, *Століття “Читанки” Маркіяна Шашкевича (Писання Маркіяна Шашкевича)*. (Львів, 1912). 294.

⁶¹ “Кілька слів про видавання Шашкевичевих писань і їх хронологію”. X.

⁶² Михайло Возняк, *Оповіданє про Маркіяна Шашкевича*. 4.

⁶³ “Кілька слів про видавання Шашкевичевих писань і їх хронологію”. III.

⁶⁴ Михайло Возняк, *Оповіданє про Маркіяна Шашкевича*. 14.

⁶⁵ Назар Федорак, “Михайло Возняк – видавець творів Маркіяна Шашкевича”. 255.

⁶⁶ Феодосій Стеблій, “Василь Щурат – дослідник минулого Галичини”. *Україна: культурна спадщина, національна свідомість, державність*. 2006–2007. Вип. 15. 733.

⁶⁷ Дет. див.: Назар Федорак, “Михайло Возняк – видавець творів Маркіяна Шашкевича”. 255–256.

⁶⁸ “Кілька слів про видавання Шашкевичевих писань і їх хронологію”. VII.

⁶⁹ Назар Федорак, “Михайло Возняк – видавець творів Маркіяна Шашкевича”. 256.

⁷⁰ Михайло Возняк, “В пошуканню за портретом М. Шашкевича”. *Неділя*. 1911. Ч. 33. 4.

⁷¹ Михайло Возняк, “В пошуканню за портретом М. Шашкевича”. 9.

тільки на розвиток української літератури, але й також на політичні події, оскільки українська еліта 40-х років ХХ ст. “у народному напрямі... пронизана думками Маркіяна Шашкевича. Зокрема перед організаційним оформленням Головної Руської Ради (ГРР) 2 травня 1848 р. М. Устиянович прочитав “Загду за Маркіяна Шашкевича во вічну єго пам’ять”, що піднесло національний дух, а присутні поклонилися йому за те, що “він так горячо полюбив свій народ”⁷².

У тій же статті автор наголошував, що суспільно-політична позиція М. Шашкевича стала справжнім орієнтиром для багатьох поколінь українських громадсько-політичних діячів Галичини. Цим він підкреслював, що Шашкевич не був самотнім, а започаткував громадсько-політичний рух. М. Возняк обурювався на інших дослідників, які, на його думку, не розуміли глибини літературної спадщини М. Шашкевича, а тому “взялися писати дурниці про Шашкевича”⁷³. Водночас засновник франкознавства намагався довести, що М. Шашкевич був ініціатором видання альманахів “Галичанка” та “Вінок русинам на обжинки”. Це демонструє, як він намагався утвердити Шашкевича не лише як письменника, а й як організатора та культурного лідера.

У розвідці “Ювілейна бібліотека. Т. 1. Русалка Дністрова” М. Возняк критично проаналізував друге видання “Русалки Дністрової” Й. Застирця, вважаючи, що “Передрук “Русалки” досить не-дбалий, не справлено й не відмічено похибок, які попали в перше видання, а є й нові, які треба приписати видавцеві. Кілька кепсько склеєних напушистих і темних фраз в передмові не покривають недосади видання, що в такому негармонійному виді розійдеться головно поміж молодіжжю”⁷⁴. Про саму ж “Русалку Дністрову” М. Возняк писав: “...в нещасливу годину вродила ся Русалка... у Львові стрінули Русалку насміхи, невдоволені і явна ворожнеча. Одні були би може й радо привитали Русалку, але в іншій одежі. Шашкевич завів фонетичну правопис до книжки, а вони хотіли її побачити в етимологічній правописі. Одному за правопис не подобала ся, іншому за народну мову...нікому не догодила”⁷⁵. До “Русалки Дністрової” ввійшло багато “річий з Зорі, ... але крім того додала тепер трійця і децю нового...більшу частину книжки займає збірка українських дум, думок, колядок, гагілок, весільних пісень...”⁷⁶.

“Русалка Дністрова”, як і “Енеїда” І. Котляревського на Наддніпрянщині, започаткувала процес становлення нової української літератури на західних землях України. Вперше в Галичині у друкованому виданні українською мовою використовувався термін “Україна” для позначення українських етнічних земель, що було надзвичайно важливим для формування національної свідомості. Публікація народних пісень в “Русалці Дністровій”, зокрема “Гей, попід гай зелененький ходить Довбуш молоденький”, “Ой Морозе, Морозенку, преславний козаче”⁷⁷, які ми співаємо і до сьогодні, сприяла популяризації народних героїв і фольклору, зміцнюючи ідею єдності українського народу.

Окремі аспекти видавничої діяльності очільника “Руської трійці” досліджені науковцем у статті “До історії альманахів М. Шашкевича”⁷⁸. Водночас академік під іншим кутом зору проаналізував науковий доробок сина М. Шашкевича – Володимира, дійшовши до висновку, що його поетичні праці не можна ставити в один ряд із творами батька⁷⁹. Але водночас академік писав, що “...з українських поетів перехрещують ся у його [Володимира Шашкевича – Л. К.] творчості впливи двох, а саме батька Маркіяна й Шевченка...”⁸⁰.

У праці “Маркіян Шашкевич” М. Возняк підсумував громадсько-політичну і письменницьку діяльність засновника “Руської трійці”. На думку академіка, він [М. Шашкевич – Л. К.] зробив своє ім’я безсмертним тим, що ввів погорджену і висміювану селянську українську мову в літературу, народну мову вживав в церковних проповідях та світських промовах, уклав першу гарну читанку для народних шкіл, вживав фонетичний правопис у своїх творах, підкреслював єдність українського народу на всьому етнографічному просторі, усю свою діяльність опер на своєму народі, що робив для кращого майбутнього своєї землі⁸¹.

⁷² Михайло Возняк, “Слідами Маркіяна”. *Неділя*. 1911. Ч. 45. 8.

⁷³ Там само. 8–9.

⁷⁴ Михайло Возняк, “Ювілейна бібліотека. Т.1. Русалка Дністрова”. *Неділя*. 1911. Ч. 45.3–4.

⁷⁵ Михайло Возняк, *Оповіданє про Маркіяна Шашкевича*. 15

⁷⁶ Там само. 16

⁷⁷ Ігор Райківський, “Ідея української соборності в діяльності “Руської трійці” та її послідовників у Галичині в 1830–1840-х рр.” 46, 47.

⁷⁸ Михайло Возняк, “До історії альманахів М.Шашкевича”. *Неділя*. 1912.Ч. 13. 5–9.

⁷⁹ Михайло Возняк, *Ненадрукована автобіографія Володимира Шашкевича*. (Львів: 3 друкарні І.Айхельбергера, 1911). 6.

⁸⁰ Михайло Возняк, *Ненадрукована автобіографія Володимира Шашкевича*. 4.

⁸¹ Михайло Возняк, *Маркіян Шашкевич*. 51–52.

Досліджуючи поезію М. Шашкевича (*“Гостинець вже інший – от вже думку несе...”*, *“Думки та пісні та ще дещо”* ...) М. Возняк говорить про те, як *“українська пісня завітчає себе при Чорному морі, заграє весело на просторах степах, як умиється у Дніпрі й на легеньких крилах занесеться на Дністер, як вона скрізь літатиме та співатиме про українську славу”*⁸². Академік звернув увагу на те, що М. Шашкевич на відміну від багатьох своїх сучасників, усвідомлював, що народна мова Галичини та Наддніпрянщини має спільне коріння, а діалектні відмінності є лише дрібними відхиленнями. Для Шашкевича та *“Руської трійці”* Київ був не просто історичним центром, а символом і духовною столицею всієї України. Вони прагнули до єдності українського народу на всіх його землях, а не лише в Галичині. Щоб підкреслити цю єдність, вони активно використовували наддніпрянські зразки у своїй творчості. Видання народних пісень про Кармалюка та Морозенка в *“Русалці Дністровій”* було не лише збиранням фольклору, а й свідомою демонстрацією спільності української культури.

У нарисі *“Маркіян Шашкевич”*, за словами львівського вченого, доктора філологічних наук, професора Тараса Салиги, ввійшли спостереження та висновки із статей М. Возняка, опублікованих ще на початку ХХ ст., а саме: *“Слідами Маркіяна”* (1911); *“В пошуках за портретом Маркіяна Шашкевича”* (1911); *“З фольклорних занять Маркіяна Шашкевича”* (1911); *“Маркіян Шашкевич – як фольклорист”* (1911); *“Погляд на культурно-літературні зносини галицької України та російської в першій половині ХІХ ст.”* (1911); *“Писання Маркіяна Шашкевича і кілька слів про видавання Шашкевичевих писань і їх хронологію”* (1912); *“До історії альманахів Маркіяна Шашкевича”* (1912); *“Століття “Читанки” Маркіяна Шашкевича”* (1936)⁸³.

У статті *“Історичне значення діяльності Маркіяна Шашкевича”* М. Возняк, спираючись на оцінки І. Франка, наголошував, що Шашкевич справді був *“новатором”* у галицькому літературному та культурному середовищі першої половини ХІХ ст., бо вніс в українську літературу Галичини *“нові елементи, яких в ній досі не було і які він черпав почасти з творів українських, з пісень народних, від польських романтиків, із слов'янського відродження, з сучасних літератур європейських”*⁸⁴. Засновник франкознавства доповнив Каменяра зауваживши, що його значення *“не тільки в його літературній спадщині, але ще більше в історичній ролі його виступу”*, оскільки він *“скрізь виступав як новатор, скрізь рвав консервативні традиції”*⁸⁵. М. Возняк показує громадянську позицію М. Шашкевича, як людини, що виступила на захист рідного народу та його мови: *“Я пробував своїх сил в руській мові, як своїй рідні... і думав покласти підвалину під її дальший розвиток і через це зарадити недостатчі руської літератури. При написанні ряду моїх речей мою головною ціллю було прикластися до культури в цій мові, наскільки дозволили на це мої сили...”*⁸⁶.

У праці *“Як пробудилося українське народне життя в Галичині за Австрії”* М. Возняк простежував процес формування української національної свідомості в умовах австрійського панування на початку ХІХ ст., головну роль у якому відвів *“Руській трійці”*. *“Подібні настрої кращої частини українського освіченого громадянства в Галичині були тією іскрою, з котрої розгорівся вогонь національної свідомості та праці гуртка львівської молоді, головню богословів, що його найвизначнішим членом і духовим провідником був Маркіян Шашкевич. Найсміливішим із усіх був Маркіян Шашкевич, готовий на всякий подвиг”*⁸⁷, – писав академік. М. Возняк підкреслював, що серед них Шашкевич був найрішучішим і найпослідовнішим, тобто людиною, яка не лише теоретично усвідомлювала потребу пробудження народу, а й діяла практично, закликаючи до вживання рідної мови в школах, літературі, церковному житті. Водночас літературознавець вказував й на трагічну зміну поколінь та занепад національної активності в 1850-х роках, коли *“пропав для українців Вагилевич, опинившись в польському таборі, омертвів Яків Головацький, замотаний у сіті русофільського гуртка з Денисом Зубрицьким і такими його помічниками, як Антін Петрушевич і інші. Русофіли одержали ключ до заморожене усякого народнього руху. Ними було обсажене святоюрське “гніздо шершенів”, якому було підчинене народнє шкільництво”*⁸⁸.

⁸² Михайло Возняк, *Маркіян Шашкевич*. 49, 50.

⁸³ Тарас Салига, *“У 200-літній ювілей Маркіяна Шашкевича: історико-літературознавчий аспект і сьогочасні проблеми...”*. *Українське літературознавство*. 2011. Вип. 73. 268.

⁸⁴ Михайло Возняк, *“Історичне значення діяльності Маркіяна Шашкевича”* *Наукові записки Інституту суспільних наук*. Т. 1. (К., 1953). 125.

⁸⁵ Там само. 128.

⁸⁶ Михайло Возняк, *Як пробудилося українське народне життя в Галичині за Австрії* 121.

⁸⁷ Михайло Возняк, *Як пробудилося українське народне життя в Галичині за Австрії*. 51.

⁸⁸ Там само.

М. Возняк у своїх роздумах дійшов до висновку, що *“два стани: духовний і учительський, які могли робити просвітню роботу поміж народом, на святоюрську коменду приготувляли той нарід на обєдинєнє, а коли не хотіли би послухати такого зазиву, найболейсніша струна їх єствованя, бо матеріальна підстава ставала загрожена. Таким способом зломил и Антона Могильницького и Миколу Устияновича, доки не осягнули страшиного застою у нашім культурнім життю в 50-х рр. Замість одушевлення байдужість, замість поривів безсилє, замість ініціативи й руху гробова тиша, замість довіря у власні сили повна апатія – отсе ті наслідки, які викликала скрізь робота Зубрицького”*⁸⁹. Тобто два суспільні стани того часу, духовенство і вчителі, мали найбільший потенціал для просвітницької діяльності народу, адже саме вони володіли освітою та мали доступ до громади. Однак, частина греко-католицького духовенства, на жаль, попала під вплив русофілів, а частина залишилась лояльною до австрійської влади та польського впливу. Саме тому М.Возняк високо оцінює роль окремих постатей, як-от М. Шашкевич, який наважився вийти за межі церковного конформізму й почати культурно-національну діяльність, не зважаючи на критику згори.

Вивчаючи творчість М. Шашкевича, М. Возняк відмітив, що надзвичайно велику роль ця людина відіграла у пробудженні національної свідомості українців першої половини XIX ст. *“Величезне значінє Шашкевича й в тому, що він скрізь зазначував національну єдність австрійських та російських українців”*, – писав франкознавець в одній з своїх досліджень про Маркіяна Шашкевича⁹⁰. *“Шашкевич перший в Галичині склонив голову перед українським генієм – Шевченком, – писав академік, – знав Енеїду Котляревського, думки Метлинського, повісти Квітки, поезії історика Костомарова”*⁹¹.

Досліджуючи творчість і діяльність одного із засновників “Руської трійці”, М. Возняку не вдалося уникнути ідеалізації самої постаті М. Шашкевича: *“Багато перетерпів Шашкевич із приводу своїх виступів, але зніс терпеливо всі докори, нарікання й насмішки тих, котрі або не розуміли його або не могли піднятися до висоти його гадок. Не перестав служити літературно своїй ідеї”*⁹². Цей фрагмент чудово передає сутність поглядів М. Возняка на постать М. Шашкевича. У своїх працях Возняк дійсно поєднав науково-історичний аналіз з емоційною оцінкою діяльності Шашкевича. М. Возняк зосередив увагу на вагомих аспектах, без розуміння яких неможливе повне осмислення мовно-національної концепції М. Шашкевича, зокрема, це стосується розкриття народної творчості, його ролі як реформатора правопису. *“Маркіян безсмертний тим, що він був у свій час революціонером і поступовцем у нашому народному житті, висуваючи на перший план простий народ з його мовою і піснею”*, – читаємо у працях академіка⁹³. Тобто Шашкевич, за Возняком, перший поставив простий народ, його мову і пісню в центр національного життя, що й стало підвалиною для подальшого розвитку українського руху в Галичині.

Висновкові положення. Отже, діяльність “Руської трійці” стала потужним поштовхом у розвитку нового літературного руху в Галичині першої половини XIX ст. І в цьому процесі провідна роль належить М. Шашкевичу, натхненнику, організатору та ідейному провідникові галицького національно-культурного відродження. В особі М. Шашкевича українська література отримала талановитого поета, перекладача, патріота, гуманіста, людина високої культури й громадянської мужності. Провідним мотивом його творчості став заклик до національного єднання, утвердження рідної мови та захист культурної і духовної самобутності українців. М. Шашкевич справедливо вважався одним із основоположників громадянської лірики в українській літературі.

На думку М.Возняка, саме М.Шашкевич був тим, хто вперше:

1) Ввів у літературу народну “погорджену й висміювану” українську мову, використавши її у збірках “Зоря” і “Русалка Дністровуя”⁹⁴, у віршах, прозі, наукових працях, церковних проповідях та світських промовах, тим самим започаткував нову добу української літератури в Галичині;

2) Склав першу читанку для народних шкіл українською мовою;

3) Вжив у своїх працях фонетичний правопис, що став основою для подальшого розвитку літературної норми;

4) Підкреслив єдність українців по обидва береги Дніпра;

⁸⁹ Михайло Возняк, *Просвітницькі змагання галицьких українців у XIX віці*. Л.: Накладом товариства “Просвіта” у Львові, 1912. 50.

⁹⁰ Михайло Возняк, *Оповіданє про Маркіяна Шашкевича*. 21.

⁹¹ Там само. 21.

⁹² Михайло Возняк, *Як пробудилося українське народне життя в Галичині за Австрії*. 100.

⁹³ Там само. 105.

5) Спирав усю свою діяльність на народній основі, працюючи “для красишої будучности рідної землі”⁹⁵.

Отже, у трактуванні М. Возняка постать Маркіяна Шашкевича постала не лише як символ національного пробудження, а й як засновник нової культурної парадигми, що об’єднала слово, народ і духовність в одне ціле.

REFERENCES

- Burlaka, Galyna. M. Vozniak – doslidnyk I vydavec tvoriv M. Shashkevycha. *Radianske literaturoznavstvo*, 4, 1984, 52–56 [in Ukrainian].
- D. L. Pysania Markiiiana Shashkevycha. Vydav Mychailo Vozniak (zbirnyk filologichnoi sektsii Naukovoho Tovarystva imeni Shevchenka u Lvovi). *Zbruch*. 2 kvitnia, 1913. [in Ukrainian].
- Fedorak, Nazar. Mychailo Vozniak – vydavets tvoriv Markiiiana Shashkevycha. *Ukrainske literaturoznavstvo*, 73, 2011, 255–262.
- Franko, Ivan [Retsenziia na vydannia: Markiiian Shashkevych yak folrloryst Lviv, 1911.]. *I. Franko – Zbirnyk tvoriv: u 50 v.*, Vol. 38, 500–502. [in Ukrainian]
- Gychko, Galyna. Diialnist “Ruskoi Triitsi” v rusli Kyrylo-Mefodiivskoi tradutsii. *Visnyk Lvivskoho universytetu. Filosofska nauka*, 9, 2006. 127–134.
- http://dspace.edu.ua/ddpu/biblioteka/pro_biblioteku/virtualni%20vystavky/Svitlo%20Markiyana.htm [in Ukrainian]
- Kleban, Lesya. *Mychailo Vozniak: naukova ta gromadska diialnist*, 2010. 192 s. [in Ukrainian]
- Kulynych, Mykola. Yulian Vyslyblotskyi – golovnyi redaktor chasopysu “Vistnyk dlia rusyniv Avstriiskoi derzhavy”. *Poligrafia I vydavnycha sprava*, 1 (51), 2010. 17–21. [in Ukrainian]
- Mudryi, Maryan. Formuvannia novochasnoi natsionalno-politychnoi kultury ukrainskoho suspilstva Galychyny (problema zovnishnikh modelei). *Visnyk Lvivskoho universytetu. Seria istorychna*. Vol. 38, 2003. 115–147. [in Ukrainian]
- Palamarchuk, Nina. Rol “Ruskoi Triitsi” u probudzhenni natsionalnoi svidomosti zachidnykh zemel Ukrainy. *Storinky istorii: zb. nayk. pr.* Vol. 41, 2016. 32–43. [in Ukrainian]
- Raikovskiy, Igor. Ideia ukrainskoi sobornosti v diialnosti “Ruskoi Triitsi” ta ii poslidovnykiv u Galychyni v 1830 – 1840-kh rr. *Galychyna. Naukovi I kulturno-prosvitni kraieznachy chasopys*, 10, 2004. 43–61. [in Ukrainian]
- Raikovskiy, Igor. Vzaiemny galytskykh i naddniprianskykh diiachiv u 1830–1840-kh rr. *Ukrainskii istorychnyi zhurnal*, 1, 2009. 39–55. [in Ukrainian]
- Revina, Larysa. *Bibliografichniy ohliad literatury na poshanu Markiiiana Shashkevycha do 200-oi richnytsi vid dnia narodzhennia zaspivucha natsionalno-kulturnoho vidrozhennia Zachidnoi Ukrainy*
- Salyga, Taras. “Zhyvyi motor, sheho pryluchuv Galychynu do vseukrainskoho rychy ...”(U 200-litnii iuvilei Markiiiana Shashkevycha istoryko-literaturoznachyi aspekt i sohozhasni problem...). *Ukrainske literaturoznavstvo*, 73, 2003. 263–274. [in Ukrainian]
- Shalata, Mykhailo. Narodni pisni v zapyskakh Markiiiana Shashkevycha. *Shashkevychiana*. 3(23–25), cherven. Vinnipeg, 1976. 9–19. [in Ukrainian]
- Steblii, Feodosii. Vasyl Shchurat – doslidnyk mynuloho Galychynu. *Ukraina: kulturna spadshchyna, natsionalna svidomist, derzhavnist*, 15, 2006–2007. 727–737. [in Ukrainian]
- Tershakovets, Mykhailo. *Prychynky do studii nad Markiiianom Shashkevychem*. 2006. 13 s. [in Ukrainian]
- Vozniak, Mykhailo. *Markiiian Shashkevych yak folrloryst*. Lviv, 1911. [in Ukrainian]
- Vozniak, Mykhailo. *Nenadrukovana avtobiografiia Volodymyra Shashkevycha*. Lviv: Z drykarni I. Aichelberhera, 1911. 29 s. [in Ukrainian]
- Vozniak, Mykhailo. *Opovidanie pro Markiiiana Shashkevycha*. Lviv: Nakladom ruskogo tovarystva pedahohichnoho, 1911. 24 s. [in Ukrainian]
- Vozniak, Mykhailo. Pohliad na kulturno-literaturni znosyny galytskoi Ukrainy ta rosiiskoi v I pol. XIX s. *Nedilia*, 1911. 43–44. [in Ukrainian]
- Vozniak, Mykhailo. Slidamy Markiiiana. *Nedilia*, 45, 1911. 6–12. [in Ukrainian]
- Vozniak, Mykhailo. V poshukaniu za portretom M. Shashkevycha. *Nedilia*, 33, 1911. 3–9 [in Ukrainian]
- Vozniak, Mykhailo. Virshovi proby Yuliana Velychkovskoho (Do pytannia avtorstva Shashkevychychoi “Chytanky”). *Zapysky NTSH. Vol. 104. Kn. IV, 1911. 181–191*. [in Ukrainian]
- Vozniak, Mykhailo. Yuvileina biblioteka. Vol 1. Rusalka Dnistrova. *Nedilia*, Vol. 45, 1911. 3–4. [in Ukrainian]
- Vozniak, Mykhailo. Do istorii almanachiv M. Shashkevycha. *Nedilia*, 13, 1912. 5–9. [in Ukrainian]

⁹⁴ Лариса Ревіна, “Бібліографічний огляд літератури на пошану Маркіяна Шашкевича до 200-ї річниці від дня народження заспівувача національно-культурного відродження Західної України”. доступ надано: 17.08.2020 http://dspace.edu.ua/ddpu/biblioteka/pro_biblioteku/virtualni%20vystavky/Svitlo%20Markiyana.htm

⁹⁵ Михайло Возняк, *Оповіданє про Маркіяна Шашкевича*. 2.

Vozniak, Mykhailo. *Prosvitnytski zmahannia galutskukh ukrainsiv u XIX s.* Lviv: Nakladom tovarystva “Prosvita”, 1912. 53 s. [in Ukrainian]

Vozniak, Mykhailo. *Pysannia Markiiana Shashkevycha.* Lviv: Z drukarni Naukovoho Tovarystva imeni Shevchenka, 1912. 294 s. [in Ukrainian]

Vozniak, Mykhailo. *Yak probudylos ukrainske narodne zhyttia v Galychyni za Avstrii.* Lviv: Drukarnia vudavnuchoi spilky “Dilo”, 1924. 128 s. [in Ukrainian]

Vozniak, Mykhailo. Stolittia “Zori” Markiiana Shashkevycha. *Dilo*, 4 travnia, 1934. [in Ukrainian]

Vozniak, Mykhailo. Misteriia z odnym rukopysom Shashkevycha. *Ukrainska knyha*. 2, 1937. 49–51 [in Ukrainian]

Vozniak, Mykhailo. *Markiian Shashkevych.* Lviv: Ukrainske vydavnytstvo, 1941. 52 s. [in Ukrainian]

Vozniak, Mykhailo. Istorychne znachennia diialnosti Markiiana Shashkevycha. *Naukovi zapysky Instytutu suspilnykh nauk*. 1, 1953. 124–130. [in Ukrainian]

MYKHAILO VOZNIAK: “MARKIIAN SHASHKEVYCH AS THE FIRST REPRESENTATIVE OF THE ALL-UKRAINIAN TYPE IN GALICIA”

Lesia KLEBAN

Ivan Franko National University of Lviv

Archaeological Museum

79000, Universytetska str. 1, Lviv, Ukrain

e-mail lesja73@ukr.net

<https://orcid.org/0009-0005-4856-2242>

This article provides a comprehensive analysis of Mykhailo Vozniak's works on Markiian Shashkevych as the founder of a new Ukrainian national consciousness in Western Ukrainian lands. During the first half of the nineteenth century, Galicia remained under the strong influence of Austrian imperial policy and Polish culture; consequently, the local Ruthenian population largely lacked awareness of their belonging to a unified Ukrainian nation. Against this background, according to Mykhailo Vozniak, the figure of Markiian Shashkevych stood out for his innovative spiritual position. Shashkevych was the first in Galicia to conceive of himself not merely as a Galician Ruthenian, but as a Ukrainian in the pan-Ukrainian sense—as an heir to the common history, language, and culture of the entire Ukrainian people. Vozniak maintained that Shashkevych's activities within the “Rus'ka Triytsia” (Ruthenian Triad) circle constituted the first step toward national revival in the region.

Markiian Shashkevych, a priest by education, a writer by talent, a social and cultural activist by vocation, dedicated his entire short but productive life to serving the Ukrainian people. At the beginning of the nineteenth century, he became known in Western Ukrainian lands as the first national poet, prose writer, publicist, and translator. According to Mykhailo Vozniak, Shashkevych's socio-political position became a genuine guidepost for many generations of Ukrainian socio-political figures in Galicia. Through this emphasis, the academician underscored that Shashkevych was not an isolated figure but rather initiated an entire socio-political movement. Vozniak expressed indignation at other scholars who, in his view, failed to comprehend the depth of Shashkevych's literary legacy.

The aim of this article is to characterize Vozniak's attitude toward the scholarly and literary heritage of one of the founders of the Ruthenian Triad, Markiian Shashkevych as well as to identify and analyze the works of the prominent Ukrainian literary scholar of the first half of the twentieth century devoted to this subject. The academician paid particular attention to the formation of Shashkevych's worldview as a public figure and enlightener who became a herald of the Ukrainian national revival in Galicia at the beginning of the nineteenth century.

The source base of this article comprises the works of Shashkevych, his literary and publicistic legacy, as well as the research of Mykhailo Vozniak, an outstanding historian of Ukrainian literature and founder of Franko studies who devoted considerable attention to studying the figure of the leader of the Ruthenian Triad.

The author also draws particular attention to Vozniak's investigation of Shashkevych's literary and linguistic legacy. In Vozniak's assessment, one of the significant works of the Ruthenian Triad was the collection “Rusalka Dnistrovaia” (The Mermaid of the Dnister), which became not only a symbol of awakening national consciousness but simultaneously a spiritual bridge between Eastern and Western Ukraine. By employing vernacular language in his works, the poet affirmed the idea of Ukrainian linguistic unity across the entire ethnic territory.

In his scholarship, Mykhailo Vozniak idealizes Shashkevych and does not confine his activities merely to cultural initiatives, but rather regards him as a proponent of the idea of moral and spiritual renewal of the people. Shashkevych's work contributed to the formation of a new type of intellectual, an all-Ukrainian scale citizens who felt solidarity with all Ukrainians regardless of political borders.

Thus, in Mykhailo Vozniak's interpretation, Markiian Shashkevych emerges as a pivotal figure in the Ukrainian national revival in Galicia, as an activist who first comprehended the historical mission of his land within the context of the pan-Ukrainian movement. Vozniak rightfully considers his figure as a symbol of the awakening of Ukrainian national unity.

Keywords: Mykhailo Vozniak, Markiian Shashkevych, Ruthenian Triad, national consciousness, Ukrainian national revival.